

РЕЗЮМЕ

В. В. Онипко. Формирование психолого-педагогической и методической готовности будущих учителей естественных дисциплин к работе в профильной школе.

Статья посвящена проблеме формирования психолого-педагогической и методической готовности будущих учителей естественных дисциплин. Рассматривается сущность технологии формирования готовности к отмеченной деятельности. Обнаружено междисциплинарное значение общеметодических умений и навыков, которые формируются в процессе изучения теоретических дисциплин, раскрыты критерии отбора содержания педагогического образования.

Ключевые слова: подготовка учителя, естественные дисциплины, профильная школа, готовность учителя к работе в профильной школе, психологическая готовность, педагогическая готовность, методическая готовность.

SUMMARY

V. Onipko. The formation of psycho-pedagogical and technical readiness of future teachers of natural sciences to work in profile school.

The article deals with the formation problems of psycho-pedagogical and technical readiness of future teachers of natural sciences. It consider the essence of technology readiness for the formation of this activity. Determined value general methodological interdisciplinary skills that are formed during the study of theoretical subjects. The study disclosed criteria content Education to ensure the effectiveness of technology of readiness to work in the future profile school teachers.

Key words: teacher training, natural sciences, school profile, teacher willingness to work in profile school, psychological readiness, educational readiness, methodical readiness.

УДК 613.6+378.145

О. В. Савонова , Г. І. Жара , С. Ф. Кудін

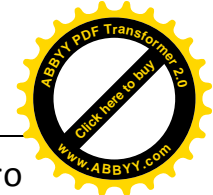
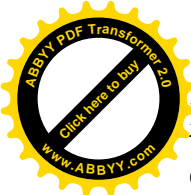
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті наводиться досвід авторів з організації роботи студентських наукових валеологічних гуртків як однієї з форм роботи по формуванню валеологічного світогляду і збереження здоров'я майбутніх учителів. Авторами визначено мету і завдання роботи гуртків «Гіппократ» і «Здоров'я та успіх», розроблено зміст та форми занять, проведено їх апробацію.

Ключові слова: валеологічний світогляд, здоров'я, майбутній вчитель, студентський науковий гурток.

Постановка проблеми. Адаптування вітчизняної освіти до динамічних змін на світовому ринку праці відповідно до потреб соціально-економічного розвитку суспільства в умовах зростання конкурентоспроможності людських ресурсів, вимагає від майбутніх

фахівців, у тому числі й педагогів, усвідомлення необхідності постійного підвищення власної професійної компетентності, вироблення здатності до сприйняття та використання на практиці нових наукових ідей, формування новаторських здібностей, самоорганізованості, ініціативності.

Водночас, через стійку тенденцію до погіршення здоров'я населення України, розвиток професійної компетентності педагога потрібно розглядати в контексті загальної концепції охорони здоров'я нації, розуміючи, що від якості забезпечення валеологічної культури педагога значною мірою залежить ефективність формування культури здоров'я його учнів – майбутнього країни.

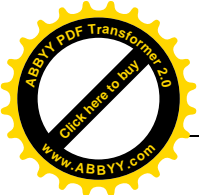
Одним із головних завдань підготовки кваліфікованих фахівців педагогічних ВНЗ є підготовка кваліфікованих педагогів з високим рівнем валеологічного світогляду. Провідна роль у цьому процесі відводиться реалізації системи валеологічної освіти і виховання, якості організації навчально-виховного процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі забезпечення валеологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах, що забезпечується впровадженням валеологічних дисциплін до їх навчальних планів, присвячено багато досліджень, зокрема, І. Поташнюк, Т. Книш, С. Симоненка, О. Міхеєнко, Н. П'ясецької, В. Горащука, В. Самойловича, О. Адєєвої, Г. Жарої, О. Савонової.

Питання валеологічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти представлені у дисертаційному дослідженні Т. Книш, майбутніх фахівців з фізичної реабілітації – О. Міхеєнка, майбутніх біологів – І. Поташнюк, майбутніх вчителів фізичної культури і основ здоров'я – Г. Жарої [1; 2], майбутніх викладачів вищих закладів освіти І–ІІ рівнів акредитації – Н. П'ясецької.

Мета статті: визначення шляхів оптимізації організації валеологічної підготовки майбутніх педагогів, які сприятимуть підвищенню ефективності формування у них валеологічного світогляду.

Виклад основного матеріалу. Маючи чіткі межі об'єкту дослідження, валеологічний світогляд проявляє ознаки системної освіти, структурно-організованої в цілісну сукупність: валеогенну свідомість, валеологічний досвід і діяльність з охорони й зміцнення здоров'я, які перебувають між собою у відносинах взаємозв'язку й взаємозумовленості [3].

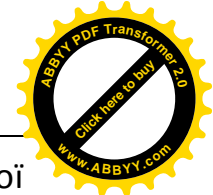
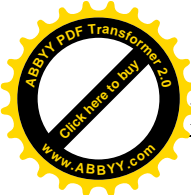

Свідомість формується за допомогою діяльності, діяльність опосередкована свідомістю; мислення – процес пізнавальної діяльності, діяльність керується мисленням; практика (досвід) – праобраз свідомості й, одночасно, критерій істинності знання.

Процес формування валеологічного світогляду управляється внутрішньо (самою особистістю) і ззовні (системою освіти), виходячи із самооцінки особистості й оцінки навколишньої повноти й зрілості поглядів, уявлень і переконань молодшої людини про ідеал здоров'я і засоби оздоровлення. З деякою часткою умовності світоглядну основу здорового способу життя можна уявити у вигляді компонентів-блоків: спонукальний, процесуальний, змістовий (базовий) і результативний блоки як сформованість основ валеологічного світогляду (єдність свідомості і поведінки). Сутність основних функцій світогляду проявляється за допомогою перетворення змістового компонента свідомості в реальну дію. У протилежному випадку виникає парадоксальність розповсюдженості сьогоднішньої ситуації дефіциту використовуваної на практиці інформації про здоров'я й здоровий спосіб життя при надлишку її отримання під час валеологічного навчання впродовж всього життя.

У своєму дослідженні ми вивчали процес формування валеологічного світогляду майбутнього педагога в системі професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах. Отримані результати показали, що формування валеологічного світогляду майбутнього педагога передбачає формування таких ціннісних компетенцій, які розкривають значення й сутність:

- цілей валеологічної діяльності педагога, концепцію його особистості в усіх її різноманітних проявах, тобто концепція «Я – професіонал» як джерело і результат валеологічного вдосконалення;
- способів і засобів здійснення валеологічної діяльності, концепції педагогічного спілкування, педагогічних технологій і валеологічного моніторингу;
- відношень як основного механізму валеологічної діяльності; концепцію власної позиції як сукупності відношень до інших і до себе, до валеологічної діяльності та до об'єкту валеологічного виховання й освіти;
- наукових (фізіологічних, психологічних, педагогічних, природничо-наукових, санітарно-гігієнічних, теоретико-методологічних тощо) знань у здійсненні валеологічної діяльності;

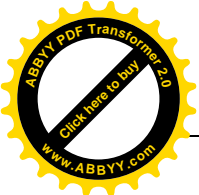

- якостей особистості педагога-валеолога як суб'єкта валеологічної діяльності: здатність програмувати свою діяльність та передбачати її наслідки, здатність до творчої діяльності, здатність співвідносити власні цілі й діяльність з цілями і діяльністю інших, здатність до діалогового мислення й гуманістичного сприйняття виховного процесу тощо.

На сьогодні з метою забезпечення формування валеологічних цінностей майбутніх педагогів у навчальний процес вищих педагогічних навчальних закладів проводиться впровадження таких дисциплін, як: «Анатомія людини з основами спортивної морфології», «Анатомія і фізіологія ЦНС», «Анатомія і фізіологія з основами патології і генетики», «Психофізіологія», «Основи медичних знань», «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона», «Основи валеології», «Психовалеологія», «Вікова фізіологія і валеологія», «Основи валеологічного моніторингу та здоров'язберігаючі технології», «Методика навчання основ здоров'я, валеології та безпеки життєдіяльності», «Педіатрія», «Анатомія і фізіологія ВНД», «Актуальні проблеми збереження і зміцнення здоров'я» залежно від напрямку підготовки фахівців.

Впровадження цих дисциплін у навчальний процес педагогічних ВНЗ згідно дослідження вже існуючих навчальних програм покликано забезпечити:

- виховання розуміння важливості сучасних демографічних проблем;
- усвідомлення безперспективності утилітарного, технократичного підходу до формування змісту і мети освіти й необхідності його заміни на антропоорієнтовану філософію постіндустріальної епохи;
- формування особистої відповідальності вчителя й керівних кадрів освіти за стан здоров'я учнів;
- розвиток готовності формувати, зберігати й покращувати здоров'я дитини;
- формування відповідальності за власне здоров'я;
- формування системно-цілісних уявлень про здоров'я як ціннісну категорію;
- формування глибоких теоретичних знань з валеології;
- оволодіння валеологічними технологіями навчання;
- оволодіння методиками оцінювання стану здоров'я й валеологічного моніторингу;

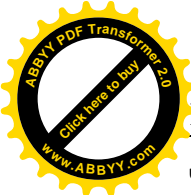
- розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем збереження здоров'я учнів;
- формування знань і вмінь дослідницького характеру, спрямованих на розвиток здатності до розв'язання валеологічних проблем;
- формування знань і вмінь, необхідних для створення валеологічних умов навчання і виховання в закладах освіти;
- відродження кращих традицій української педагогіки, зокрема родинної педагогіки, спрямованих на збереження й зміцнення здоров'я дитини та генофонду нації.

Однак, аналіз стану викладання валеологічних дисциплін у вищих навчальних закладах свідчить, що валеологічна підготовка майбутніх вчителів на практиці зорієнтована більше на пізнавальний бік освіти, а питання емоційно-мотиваційного підґрунтя здебільшого оминаються увагою викладачів.

Проведення занять відбувається зазвичай із застосуванням традиційних, здебільшого репродуктивних методів навчання. Мало використовуються проблемно-пошукові методи, студентами майже не проводиться науково-дослідницька робота, відчувається відсутність навичок створення наочного матеріалу та методичного забезпечення. Це, на нашу думку, знижує ефективність самого процесу формування валеологічного світогляду в цілому і може ускладнити процес професійного становлення майбутнього педагога.

Авторський досвід проведення занять з валеологічних дисциплін дозволяє констатувати, що одним із пріоритетних напрямів оптимізації підвищення ефективності формування валеологічного світогляду студентів для розкриття й реалізації їх потенційних можливостей є організація валеологічного навчання у співробітництві з використанням елементів тренінгу з формування життєвих навичок [5].

Завдяки забезпеченню комфортних умов, за яких кожен студент відчув би свої успіхи, з метою вияву та реалізації їх індивідуальних можливостей, покращується інтелектуальна робота, зростає мотивація до навчання, продуктивність навчання, збільшується кількість та об'єм завдань і вправ, що виконуються, розвиваються вміння самоконтролю та самооцінки, взаємоконтролю, вміння знаходити засоби вирішення різних життєвих ситуацій. Індивідуальні завдання переростають у групові, кожний

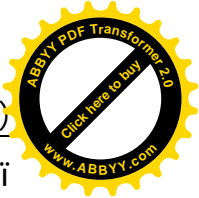
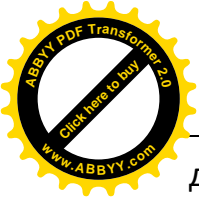
член групи вносить унікальний вклад у спільні зусилля, зусилля кожного члена групи потрібні та незамінні для успіху всієї групи. Таким чином, відбувається взаємовплив колективної та індивідуальної свідомості в умовах заняття та поза ним. Отже, студент не тільки засвоює необхідну інформацію, а бере активну участь у її здобутті та поширенні серед інших членів групи. Учасники таких занять стають більш відповідальними, вчаться допомагати іншим у вивченні навчального матеріалу. Це сприяє кращому розумінню матеріалу, розвитку пізнавальної активності та самостійності.

Водночас, проведення занять з використанням командоутворюючих ігор (моделювання життєвих ситуацій, рольові ігри, спільне вирішення проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації) дозволяє розвинути здатності майбутнього фахівця бути успішним у сучасному світі. Здорова людина у педагогічному вимірі – це та людина, яка ефективно справляється зі стресами, вміє запобігати виникненню конфліктів та вміє їх вирішувати у разі потреби; приймає відповідальні рішення; знаходить свою соціокультурну нішу; мобільна на ринку праці, який постійно змінюється; не просто пристосовується до зовнішніх умов існування, але осмислено їх перебудовує, тим самим покращуючи соціальне здоров'я. Таким чином, поняття «здоров'я» в педагогіці асоціюється з успішністю людини в сучасному світі.

Варто наголосити, що для організації форми роботи з елементами тренінгового навчання викладачеві необхідно змінити свої особисті підходи до навчання, а у студентів в такому разі повністю змінюється життя в аудиторії. Досвід показує, що з часом заняття проходять набагато легше, цікавіше, ніж за традиційної форми, а підготовка до них не забирає багато часу.

Разом із цим викладач має пам'ятати, що формування валеологічного світогляду повинно відбуватися постійно, систематично як на заняттях, так і поза ними. На факультеті фізичного виховання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка з цією метою організовані і працюють два валеологічні наукові гуртки – «Гіппократ» (керівники – к.п.н. Савонова О. В. і ст. викл. Кудін С. Ф.) та «Здоров'я та успіх» (керівник – к.п.н., доц. Жара Г. І.).

Науковий гурток являє собою творчий колектив студентів, об'єднаних з метою якісної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема

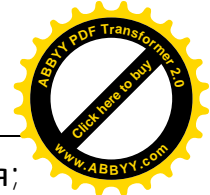

для підвищення якості формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя. Формування останньої обумовлюється стійкою тенденцією до погіршення здоров'я молоді і досягається завдяки закріплення і розвитку у студентів систематизованих життєвих навичок, навичок науково-дослідної роботи та вмінь застосовувати у практичній діяльності досягнення науки і науково-технічного прогресу. Особистісною метою залучення студентів до гурткової роботи є формування та удосконалення практичних навичок здоров'язбережувальної діяльності як складової валеологічної культури майбутнього вчителя. Перспективною метою гуртка є здоров'язбережувальна оптимізація навчально-виховного і тренувального процесу з метою підвищення ефективності адаптаційних реакцій студентів.

Система роботи студентського наукового гуртка покликана стимулювати активну творчу працю студентів у процесі навчання і оволодіння спеціальністю, виявляти серед них найбільш обдарованих, створювати умови для їх творчого зростання. Вона базується на принципах науковості, доступності, системності і послідовності, гуманізації і толерантності, індивідуального підходу, природовідповідності, культуровідповідності, діяльнісного підходу, інтегративності і міжпредметності, наочності, біоетики.

Основними завданнями наукового гуртка є:

- забезпечення більш повного засвоєння студентами навчального програмного матеріалу базових природничих дисциплін та поглиблення знань з дисциплін валеологічного спрямування;
- оволодіння науково-пізнавальною методологією, розвиток наукового мислення та аналітичних здібностей, розширення кругозору та ерудиції спрямованих на формування у майбутніх педагогів валеологічного світогляду;
- вивчення та узагальнення передової практичної діяльності щодо формування, збереження та зміцнення як власного здоров'я, так і здоров'я учнів під час навчального процесу;
- участь студентів у науково-дослідній роботі за напрямками досліджень кафедри;
- розвиток наукових шкіл, творчих колективів, виховання у стінах університету резерву вчених та викладачів.

Основними формами роботи гуртка є: лабораторні заняття; тренінгові заняття; створення студентських проектів; групова робота; наукові доповіді; дискусійний кіноклуб; ділові та рольові ігри; групова психотерапія; індивідуальні консультації.

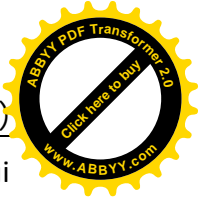
Тематика занять гуртка визначається актуальними проблемами стану здоров'я студентів та їх особистими побажаннями. Роль керівника у визначенні тем занять є частково дорадчою, частково пропедевтичною. Зміст занять охоплює питання, вирішення яких дозволяє забезпечити створення умов для оптимізації функціональних станів студентів з метою підвищення їх розумової працездатності; формування навичок здоров'язбережувальної діяльності; кращої адаптації до умов навчання; подолання впливу факторів ризику розвитку захворювань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Необхідність формування у майбутніх учителів валеологічного світогляду та навичок збереження і зміцнення здоров'я вимагає комплексного підходу.

Факультативні заняття оздоровчої тематики, зокрема, наукові та науково-практичні гуртки, повинні сприяти самоусвідомленню студентів, формуванню у них культури здоров'я і валеологічної культури, внаслідок цього – покращенню їх адаптації до навчально-виховного і тренувального процесу, підвищенню успішності у навчанні і валеологічної компетентності у майбутній професійній діяльності. Перспективами у даному напрямку, на наш погляд, є аналіз впливу обраних здоров'язбережувальних технологій на ефективність адаптації студентів до умов навчання та їх успішність; а також розробка методичних рекомендацій для викладачів та студентів ВНЗ щодо формування у студентів практичних навичок здоров'язбережувальної діяльності під час навчально-виховного і тренувального процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горащук В. П. Культура здоров'я – новий сучасний напрям формування здорового покоління / В. П. Горащук // Проблеми освіти: [наук.-метод. зб]. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – С. 184–189.
2. Жара Г. І. Значення валеологічного мислення майбутнього вчителя у вирішенні завдань валеологічної освіти / Г. І. Жара // Проблеми якості природничої педагогічної освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції; ред. М. В. Гриньова. – Полтава, 2006. – С. 35–37.

3. Жара Г. І. Формування культури здоров'я студентів при викладанні дисциплін медико-біологічного циклу / Г. І. Жара // Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки й перспективи розвитку. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2010. – Ч. 1. – С. 105–109.

4. Максимчук Б. Філософські аспекти формування валеологічного світогляду / Б. Максимчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkszn/2009_8/filosofski%20aspektu.pdf.

5. Самойлович В. А. Деякі аспекти валеологічної культури і освіти сучасного вчителя / В. А. Самойлович // Проблеми освіти : [наук.-метод. зб.]. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – 223 с. – С. 189–191.

6. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу : навч.-метод. посіб. для викладачів валеології, основ мед. знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів / [С. В. Страшко, Л. А. Животовська, О. Д. Гречишкіна та ін. / ред. Страшко С. В.] – [2-е вид., переробл. і допов.]. – К. : Освіта України, 2006. – 260 с.

РЕЗЮМЕ

О. В. Савонова, С. Ф. Кудин, А. И. Жара. Теоретико-методические основы повышения эффективности формирования валеологического мировоззрения будущего учителя.

В статье представлен опыт организации работы студенческих научных валеологических кружков как одной из форм работы по формированию валеологического мировоззрения и сохранения здоровья будущих учителей. Авторами определены цели и задания работы кружков «Гиппократ» и «Здоровье и успех», разработаны содержание и формы занятий, проведена их апробация.

Ключевые слова: валеологическое мировоззрение, здоровье, будущий учитель, студенческий научный кружок.

SUMMARY

O. Savonova, S. Kudin, H. Zhara. The theoretic-methodical bases of the efficiency of future teacher valeological world-view forming increase.

In the article experience over of authors is brought on organization of student's scientific valeological groups working as one of the forms of future teachers' valeological world-view forming and the maintenance of their health. The aims and tasks of groups' named «Hippocrates» and «Health and success» working are definite, the maintenance and forms of employments are developed, their approbation is conducted by the authors.

Key words: valeological world-view, health, future teacher, student scientific group.